

Vesna Miović-Perić

Zavod za povijesne znanosti HAZU,
Dubrovnik, Lapadska obala 6

SPOR IZMEĐU DUBROVNIKA I VENECIJE 1751 – 1754

Svoju staru politiku nametanja prevlasti na Jadranu Mlečani su provodili osobito dosljedno prema Dubrovačkoj Republici. Dvadesetih godina XVII stoljeća počeli su u tom smislu naplaćivati punu carinu i od onih dubrovačkih brodova koji su polovili po Jadranu ne zalazeći u mletačke luke. Na zahtjev za slobodnom plovidbom dubrovačkom poslaniku Palmotiću mletačke vlasti tada su odvratile da je naplaćivanje carine nužno, između ostalog i zbog održavanja splitske luke, forsirane prvenstveno da bi bila konkurencija dubrovačkoj. Nešto kasnije, godine 1635, prilikom rješavanja spora oko Molunta, te Lokruma i Sušca, »otoka koji su izniknuli iz mletačkog mora«, kako su to Mlečani rado isticali, poslanik Sorgo pokušao je još jednom izboriti pravo na slobodnu plovidbu. Mletačke vlasti odbile su to i ovoga puta pod izlikom da se naplaćivanjem carine uzdržava mletačka ratna flota koja brine za sigurnost plovidbe po Jadranu. Ipak, u nečemu su popustili. Jedanaestog kolovoza 1635, kad su pregovori okončani, mletačka vlada dala je izjavu po kojoj će, između ostalog, dubrovački pomorci plaćati punu carinu samo u mletačkim lukama, dok će na Jadranu za veće brodove plaćati deset, a za manje pet dukata. Za ovaj namet ustalit će se naziv »tranzit«. Spor s Mlečanima iz polovine XVIII stoljeća, kad su sve evropske države osim Dubrovnika već bile uspjele izboriti pravo slobodne plovidbe po Jadranu, Dubrovčani će iskoristiti za ukidanje »tranzita«. Iskoristivši činjenicu da pregovori iz 1635. nisu okončani potpisivanjem ugovora, predstavnici Dubrovačke Republike na Porti će tvrditi da se zapravo nikada nisu pomirili s plaćanjem »tranzita«. Budući da su nakon 1635. pritisci Mlečana nakratko prestali, odustali su od traženja zaštite od Osmanlija. Nakon toga izbio je Kandijski rat, pa je pitanje »tranzita« opet moralo biti odgođeno.¹

Spomenuta mletačka ratna flota, koja je pod zapovjedništvom kapetana Zaljeva štitila trgovačke brodove od gusara, smatrajući to isključivo svojim pravom, nije bila naročito djelotvorna. Žaleći se tijekom XVIII stoljeća zbog uskraćenog prava na samoobranu na moru, Dubrovčani su navodili kako berberski gusari bezbrižno ulaze u Jadran, koriste prirodna zakloništa na pustim mjestima i pljačkaju koliko ih volja, dok mletačke flote-zaštitnice nema nigdje na vidiku, ili se pojavi onda kad je već kasno. Pitali su se ne bi li bilo djelotvornije postaviti se na ulazu u Zaljev i braniti prolaz naoružanim berberskim brodovima. Kad su oni jednom prilikom bili prisiljeni naoružati dvije fuste, Mlečani su ih odmah zaplijenili, a posadu bacili u klade. Tada, polovinom XVIII stoljeća, Republici je u pomoć priskočila Porta pomogavši joj kod uspostave dobrih odnosa s osmanlijskim sjevernoafričkim namjesništvima.²

¹ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.* II, Zagreb, 1980, str. 96, 97, 100, 101, 102.

² *Lettere di Ponente*, sv. 63, f. 119', 120, 120'.

Kad su nedugo potom u dubrovačku luku uplovila dva gusarska tripolitanska broda, Mlečani, koji su sami bili na ratnoj nozi kako s Tripolijem, tako i s Alžirom i Tunisom, učinili su sve ne bi li narušili dobre odnose Dubrovnika i Tripolija i ugrozili dubrovačko pomorstvo koje je upravo bilo u nagloj usponu.

Naime, u studenom 1751. godine tripolitanski reis Nuh oteo je u albanskim vodama trabakulu mletačkog podanika iz Novog (današnji Herceg-Novi), nakrcanu kukuruzom i pšenicom. Zbog lošeg vremena, dok su ga pratile dvije mletačke galijske, reis je 30. 11. navedene godine uplovio u dubrovačku gradsku luku. Mletačke galijske usidrile su se u gruškoj luci, a zapovjednik Corner zatražio je od dubrovačkih vlasti da mu predaju trabakulu i uhapsu gusara. Ne dobivši odgovora, ponovio je svoj zahtjev na koji su Dubrovčani odvratili da u svojoj luci ne žele primjenjivati silu. Corner se tada premjestio u cavtatsku luku. U međuvremenu Tripolitancu se u gradskoj luci pridružio ulcinjski gusar Liho Meta i od njega otkupio trabakulu. Prema vlastitoj izjavi, reis Nuh je bio voljan prvo pregovarati s vlasnikom otetog broda kojeg su pozvali Dubrovčani. Budući da su ga u tome spriječili mletačke vlasti, tvrdeći da će i bez nagodbe doći do otetog, brod je kupio Liho i na licu mjesta ga preprodao trebinjskim trgovcima za 450 cekina.³

Sredinom prosinca iste, 1751. godine pojavio se u dubrovačkim vodama još jedan gusarski tripolitanski brod pod zapovjedništvom reisa Jusufa. Uočivši ga, mletačke galijske su isplovile i krenule prema njemu. Otpočela je borba. Iako su u pomoć Jusufu priskočili Tripolitanci iz luke i turski trgovci koji su se našli u Lazaretima, pucajući na Mlečane s kopna, bilo je jasno da će gusar biti poražen. Međutim, Mlečani nisu iskoristili svoju premoć, dapače, prema iskazima očevidaca, činilo se da gusara žele samo prestrašiti. Tako je reis Jusuf, kad se spustila noć, uspio neoštećen uploviti u dubrovačku gradsku luku. Obaviješten o svemu, Corneru se uskoro pridružio generalni providur Girolamo Balbi sa svojim galijama. Prešli su u grušku luku odakle su od dubrovačke vlade zatražili predaju otete trabakule, inače će sami ući u luku budući da je mletačko i ono more koje je oplakuje. Providur Balbi se pozivao na ferman izdat na zahtjev baila dračkom eminu u rujnu 1751, po kojem se berberskim gusarima ne smije pružati utočište u lukama, te pomoć u ljudstvu, hrani i vodi. Spominjao je i ferman izdat 1742, po kojemu se, pored navedenog, s gusarima ne smije stupati ni u kakav kontakt, a gusarskog reisa koji se ne bude ponašao u skladu s ovim treba uhapsiti. Dubrovčani su odvratili da po nalogu Porte moraju održavati dobre odnose s Tripolijem i da je jedino što su mogli učiniti bilo to da svojim podanicima zabrane kupovinu otete trabakule. Ujedno su se i zahvalili na kopiji fermana »koji se tiče skadarskog sandžaka i dračkog distrikta«, dajući ovim na znanje da ne podliježu predočenoj im sultanovoj odredbi. Tri dana kasnije poduzimaju mjere predostrožnosti. Posada tvrđave Molo dobiva uputstvo da, ukoliko uoči da se Mlečani približavaju gradskoj luci, pošalje uobičajeni dimni signal upozorenja, potom, po potrebi, zapuca prvo bez, a onda sa municijom. Posada tvrđave Revelin trebala je zapucati kad oni s Mola počnu paljbu municijom i nastaviti sve dok Mlečani ne odustanu od prodora u luku.⁴

³ Lettere di Levante, sv. 77b, f. 19, 19'. Prep¹⁸ 142.3181c/1 (pismo reisa Nuha kapudan-pa-ši). U Historijskom arhivu u Dubrovniku pod navedenom signaturom Prep¹⁸ 142.3181c nalazi se 116 dokumenata u vezi sa sporom između Dubrovnika i Venecije 1751 – 1754. Na naslovnoj stranici registra za svežanj Prep¹⁸ 142.3181 zabilježeno je samo »Razni dokumenti u vezi s pomorstvom«.

⁴ Let. Pon, sv. 63, f. 86 – 89. Let. Lev, sv. 77b, f. 19' – 20'. M. Vanino, Ljetopis dubrovačko-kolegija, Vrela i prinosi 7, Sarajevo, 1973, str. 116, 117. Pisma generalnog providura-Prep.¹⁸ 113.3152, 100.

Strepnje Dubrovčana nisu se obistinile. Na poziv iz Novog providur je žurno otplovio držeći se podalje od zidina, a Corner se sa dvije galije vratio u Cavtat. Kad se vrijeme nešto poboljšalo, Tripolitanci su 26. 12. navedene godine noću isplovili. Pucnjima u zrak izazivali su Mlečane na borbu. Ne želeći prihvatiti borbu po noći ovi nisu odvratili, ali isto tako nisu poduzeli ništa ni slijedeća dva dana, koliko su gusari bili na vidiku zbog nepogodnog vjetra. Trećeg dana reis Nuh bio je prisiljen vratiti se u gradsku luku. Sad su galije isplovile i krenule za njim pucajući. Reis je uspio zamaknuti u luku. Namjestivši se kod Lokruma za borbu, posada s galije nastavila je pucnjavom po luci i brodovima u njoj, tvrđavi, zidinama, gradu, a izgleda da je par kugli palo i na predgrađe s druge strane grada. Nakon znaka dimom i pucnjave bez municije, dubrovačka posada bila je prisiljena na koncu ipak upotrijebiti municiju, pazeći pritom dobro da ne pogodi cilj. Galije su se vratile u Cavtat neznatno oštećene od gusarevih topova. Konzuli francuskog kralja i austrijske carice, čiji su brodovi bili usidreni u luci, odmah su uložili protest mletačkom zapovjedniku. Isto je učinio i emin jer je napadnut grad sultanovog haračara. Dubrovačka vlada je pritužbe na postupak Cornera uputila generalnom providuru u Novi.⁵

Ovim postupkom Mlečani su prekršili opće prihvaćeno pravilo tadašnjeg međunarodnog prava da se proganjanje broda prekida kad ovaj dospije na domet topa s neutralne obale.⁶ Kao što je već rečeno, jedan od razloga oformljenja stalne mletačke ratne flote bio je zaštita od gusara. Zapovjednik mletačkih galija Corner nije ih se ni pokušao dočepati kad mu se za to pružila prilika, odnosno kad su reisi Nuh i Jusuf napustili gradsku luku. Dakle, po njemu je bilo nesvrshodno boriti se izvan dubrovačkih zidina i dubrovačkih voda. Corner i generalni providur podnijeli su mletačkoj vladi sasvim drugačiji izvještaj o ovom događaju, što navodi na zaključak da su radili na svoju ruku. Tako je u mletačkim izvorima zabilježeno da su galije krenule za gusarima čim su isplovili, da su upravo one prisilile reisa Nuha da se vrati, te da su, goneći ga do ulaza u dubrovačku gradsku luku, ispalile na njega svega nekoliko hitaca.⁷

Mlečani su sada počeli objeđivati Republiku po evropskim dvorovima da je pružila utočište morskim razbojnicima, a od Porte su tražili pomoć oko vraćanja gusarskog plijena. Pokrenuli su se i Dubrovčani, našavši se u veoma teškom položaju. Mogli su očekivati da kršćanske zemlje, naravno, one koje sa osmanlijskim sjevernoafričkim namjesništvima Tunisom, Alžirom i Tripolijem nisu imale sklopljene ugovore o miru, neće stati na stranu države koja je pružila utočište berberskim gusarima. Stoga su započeli sa svestranom prepiskom i agitacijom tražeći zaštitu na Istoku, a pravdajući se na Zapadu. Obratili su se francuskom kralju Luju XV, čiji će konzul u Istanbulu Desalleurs biti u ovom sporu od velike pomoći dubrovačkom poslaniku Proculu. Papi Benediktu XIV upućen je monsignor Veterani, dubrovački konzul u Rimu, sa željom da Njegova Svetost dozna pravu istinu i povoljno ocijeni postupak Dubrovčana, što će im jedino povratiti mir. Kardinal Giovanni Albani zamoljen je da podrži Veteranija. Austrijskoj carici Mariji Tereziji upućen je monsignor Nikola Đivović, koji je prije audijencije trebao obići prve ministre i steći podršku od njih. I od carice je ponizno zatraženo uzvišeno odobrenje postupka. U istom tonu vlada se obratila i napuljskom kralju. Don Giusto Vandeneuvel, dubrovački konzul u Napulju, izložio je događaj državnom tajniku Foglia-

⁵ Let. Lev, sv. 77b, f. 20, 20'. M. Vanino, n. d. (4), str. 118, 119. Let. Pon, sv. 63, f. 94' - 96'.

⁶ V. Koščak, Travnički sporazum, br. 3, Zagreb, 1953, str. 38.

⁷ Š. Ljubić, O odnošajih među republikom Mletačkom i Dubrovačkom, Rad JAZU, knjiga LIV, Zagreb, 1880, str. 137, 138.

niju, koji je obećao da će sve prenijeti kralju. Tada, na početku spora, napuljski je dvor bio na strani Republike. Fogliani je rekao Vandenheuvelu da je afera s gusarskim brodovima veoma delikatna, jer su zemlje u Italiji, posebno napuljski dvor, uznemirene zbog prava na azil koje su sjevernoafrički gusari stekli u lukama Velikog vojvode Toscanne, smatrajući da to uvelike umanjuje sigurnost trgovine. Budući da su napolitanski brodovi bili veoma čest plijen sjevernoafričkih gusara, jasna je posebna zabrinutost napuljskog dvora. Ipak, u Napulju se na postupak Dubrovčana gledalo drugačije, s obzirom na njihov odnos prema Osmanlijskom Carstvu. Još je rečeno da način na koji Mlečani čuvaju Jadran nije odgovarajuć i da su francuski predstavnici u Napulju također na strani Dubrovnika. O svemu je obaviješten i Mauro Stella, benediktinac u Napulju, da bi se mogao naći pri ruci Veteraniju. Trajanu Laliću, dubrovačkom konzulu u Veneciji, vlada je pisala iscrpno ga informirajući o svemu da bi, u nekom mogućem razgovoru, mogao braniti interese Republike.⁸

U iscrpnim predstavkama koje je dubrovačka vlada uputila navednim vladarima navodi se ono što su Dubrovčani često spominjali, a to je nesposobnost kapetana Zaljeva i slučaj kad su Mlečani zaplijenili dvije dubrovačke fuste naoružane zbog samoobrane. Obrazlažući činjenicu da je u svoju luku primila gusare, vlada je spominjala berberski običaj da u svojim lukama pružaju utočište i brodovima njima neprijateljskih zemalja, a da se na isti način prema berberskim brodovima odnosi čak i Malta, tada u posjedu Ivanovaca, odnosno Malteških vitezova, inače vječitih neprijatelja sjevernoafričkim gusarima. Vlada je navodila i to da su pred desetak godina tripolitanski gusari ozbiljno ugrožavali dubrovačko pomorstvo. Posredstvom sultana uspostavljeni su dobri odnosi, pa je 1744. godine u Tripoliju otvoreno dubrovačko konzularno predstavništvo.⁹ Dotičući se »tranzita«, vlada je navodila kako ga sada plaćaju samo dubrovački kapetani, bez obzira da li su im brodovi s teretom ili bez njega. Nove namete plaćaju i dubrovački ribari i lovci na koralje. Mlečani sijeku drvo po dubrovačkim otocima i prodavaju ga u Veneciji.¹⁰

Što se tiče obraćanja Osmanlijama, još krajem 1751. godine upućena su pisma velikom veziru, njegovom čehaji, tj. zastupniku, reis-efendiji, odnosno ministru vanjskih poslova, kapudan-paši i zastupniku tripolitanskog namjesništva na Porti, Sungur Ali-agi. Početkom slijedeće godine na Portu je kao dubrovački poslanik stigao senator Ivan Proculo. Zadatak mu je bio s darovima, neizbježnim kad se radi o Osmanlijama, obići sve ministre kojima su prethodno upućena pisma i izložiti im, što uvjerljivije, stanje u Republici. Pritom će na Porti zatražiti izdavanje hatišerifa-sultanovog ukaza, kojim će se Mlečanima zabraniti naplata »tranzita« i nanošenje bilo kakve vrste štete, te fermana bosanskom paši da bi zaštitio interese Republike, budući da bosanski pašaluk graniči s Dubrovnikom i mletačkom Dalmacijom, a Porta je daleko. Kapudan-paši i Sungur Ali-agi pisao je i reis Nuh obavještavajući ih o mletačkoj kanonadi na Dubrovnik.¹¹ Na molbu Antuna Hidže, dub-

⁸ Let. Lev, 77b, f. 104–106^v. Let. Pon, 63, f. 89^v–94^v, 105–108^v, 113^v, 114, 115, 115^v, 116–119^v, 124^v–130. Pisma don Giusta Vandeheuvela-Prep¹⁸ 44.3075,1.

⁹ Sultan je i inače morao posredovati kod sklapanja mira između Tunisa, Tripolija, Alžira i one evropske zemlje s kojom je prethodno sklopio mir, što nije uvijek bio lak posao. Nakon što je pomogao Dubrovčanima, oni su navedenim namjesništvima otvorili svoja konzularna predstavništva, a dubrovački poklisari harača svake su tri godine redovito tražili izdavanje fermana kojim se sjevernoafrički gusari upozoravaju da ne smiju ugrožavati dubrovačke pomorce.

¹⁰ Let. Pon, 63, f. 109–113, 119^v–124, 130–134^v.

¹¹ Let. Lev, 77b, f. 18–31^v. Prep¹⁸ 142.3181c/7 (pismo reisa Nuha kapudan-paši), 8 (pismo Nuha Sungur Ali-agi).

rovačkog poslanika u Travniku, bivši bosanski paša Abdi¹² pisao je generalnom providuru upozoravajući ga da je Porta o svemu obaviještena, kao i velikom veziru prema predstavi dubrovačkog emina. Hidža je dobio i bujruđiju (zapovjed višeg dostojanstvenika u Osmanlijskom Carstvu) za nabavku baruta u Fojnici »za braniti ovi grad zarskih harachiara i raju i zareve barjake«.¹³

Polovinom siječnja 1752. Mlečani su se počeli iskrcavati na Lokrum. Proširili su glas da su iskrcali topove i da grade poljsku utvrdu. Emin Mehmed, koji je o ovom događaju napisao izvještaj, pokušao je osobno doprijeti do Lokruma i razgovarati s Mlečanima. Budući da je od svog nauma morao odustati, jer su ga mletački vojnici otjerali pucajući, uputio se na mletačke galije usidrene nedaleko otoka. Zapovjednik Corner mu je obećao da će se javiti generalnom providuru i povući ljude čim ovaj tako naredi. Nakon nekog vremena Mlečani su se ipak povukli s Lokruma, no to nije značilo da će prestati s provokacijama. Prema eminovom izvještaju posada sa tri mletačke galije i četiri fuste usidrene u blizini Dubrovnika neprekidno je zlostavljala dubrovačke podanike i držala dubrovačku luku pod blokadom. Dubrovačkim podanicima Mlečani su oduzimali hranu ne plaćajući za nju ni dinara, tukli su ih i vrijeđali najgorim psokama, upadali su u njihove voćnjake i sjekli voćke koristeći ih kao drvo za ogrev. Uхватili su kurira koji je nosio pismo Senata, pismo nu oteli, a njega bacili u lance na jednoj od galija.¹⁴ Dubrovačka vlada uputila je Frana Ranjinu bivšem kliškom, a sadašnjem trebinskom paši Sulejmanu s molbom da zaprijeti generalnom providuru. Pročitavši spomenuti eminov izvještaj koji mu je predočio Ranjina, paša je u svojem pismu optužio providuru da mu je osnovni cilj držati u pokornosti Dubrovčane i ometati brodove koji ulaze i izlaze iz dubrovačke luke. Providur je glatko odvratio da su pritužbe Dubrovčana najobičajnije laži.¹⁵

Glavna bitka odigravala se na Porti. Bailo, mletački diplomatski predstavnik u Istanbulu, tražio je da se Dubrovčanima fermanom zabrani primanje berberskih gusara, te da se vlasniku vrati oteta trabakula i teret, a Proculo je marljivo iznosio sva nedjela koja su Mlečani počinili Dubrovčanima. U veljači je s bailom postignut dogovor. Veliki vezir izdao je ferman po kojem će trabakula biti vraćena posredstvom Dubrovčana, nakon čega će se mletačke galije ukloniti i osloboditi gusaru prolaz. Sungur Ali-aga i kapudan-paša obavijestili su o ovome reisa Nuha obrazlažući postupak Porte činjenicom da je Carstvo sad u miru s Venecijom. Budući da tripolitansko namjesništvo nije bilo voljno platiti odštetu za oteti brod, a Mlečani se neće pomaknuti dok im se on ne preda, ovo je bio jedini izlaz. Nakon ovoga Tripolitanci bi trebali pripaziti da više ne nanose štetu ni Dubrovniku ni Veneciji. Dubrovčani su obaviješteni o nezahvalnoj ulozi posrednika koja im je namijenjena, uz obećanje velikog vezira da Porta nikad neće pristati na bailov zahtjev da im se zabrani primanje berberskih brodova u njihovoj luci.¹⁶

¹² Bivši bosanski paša Abdi bio je određen za pašu Negroponta, a paša Negroponta Šerif Halil za bosanskog. Budući da će Šerif Halil i ne stigavši u Travnik umrijeti, na njegovo mjesto stupit će Ahmed-paša Čupričić.

¹³ Let. Lev, 77b, f. 13–16'. Prep¹⁸ 142.3181c/9 i 11 (pisma Hidže iz Travnika), 13 (pismo bivšeg bosanskog paše Abdija generalnom providuru).

¹⁴ Acta Turcarum, br. 4569.

¹⁵ Prep¹⁸ 142.3181c/17 (pismo bivšeg kliškog paše Sulejmana Dubrovčanima). Pisma Bosdarija iz Zadra-Prep¹⁸ 165.3218,114. Š. Ljubić, n. d. (7), str. 138.

¹⁶ Acta Turcarum, br. 4452. Carte Turche, VII, 93. Prep¹⁸ 142.3181c/18 (pismo kapudan-paše reisu Nuhu), 19 (pismo velikog vezira Nuhu), 20 (pismo Sungura Nuhu), 21 (pismo velikog vezira Dubrovniku).

U načelu, veliki vezir je s punim pravom zatražio od gusara da vrati plijen, budući da je Osmanlijsko Carstvo s Venecijom u miru, pa bi se tako trebala ponašati i osmanlijska namjesništva. S druge strane, koristeći sporo ali sigurno propadanje Carstva, tripolitanско namjesništvo težilo je za što većom samostalnošću, pogotovo otkako se, godine 1711, obitelj Karamanlija dočepala nasljedne titule tripolitanских paša. S njihove točke gledišta određena zemlja nije se nužno držala prijateljskom ako je takvom smatrala Porta, nego tek onda kad bi direktno s trip. namjesništvom sklopila ugovor o miru koji je podrazumijevao stalna plaćanje i darivanja paša Karamanlija i njihovih ministara. Stoga je sasvim logično da se reis Nuh našao u čudu. Bez obzira na mir s Carstvom, za njega su Mlečani bili neprijatelji i nevjernici. On je postupao prema naredenjima svojeg paše i vršio svoju dužnost. Uhvaćeni brod je prodao, na što prema gusarskim običajima ima pravo, i to u prijateljskoj luci, pa je za njega cijela stvar bila čista. Pisao je velikom veziru pravdajući se, kao i reis-efendiji, kapudan-paši, Sungur Ali-agi, odabaši-svojem bivšem nadređenom, bostandži-baši, moleći ih da utječu na velikog vezira. Izražavao je svoje zaprepaštenje što je ferman uopće izdat, navodeći primjer alžirskih gusara koji su nedavno zaplijenili engleski brod puno veće vrijednosti samo zato što je kapetanu nedostajala jedna isprava, iako su s Engleskom u miru. Englezima ni na pamet nije palo tražiti pomoć na Porti. Ovo pak govori koliko su od gusarskih napada bile sigurne i one zemlje koje su s njima sklopile mir. Nadalje, Nuh je tvrdio da je oštećen, jer je novac od prodanog broda odavno potrošio na hranu za sebe i svoje »joldašes«, a još se morao i zadužiti kod dubrovačkih begova. Zato je tražio da Mlečani njima nadoknade štetu.¹⁷

Što se tiče sadašnjih vlasnika trabakule, trebinjskih trgovaca, oni, ni pored predočenog sultanovog fermmana nisu htjeli ni čuti o predaji broda. Kopiju fermmana Senat je poslao i trebinjskom paši Sulejmanu da bi pokušao utjecati na rodbinu trgovaca. Rodbina je izjavila da su prigodom kupovine broda Dubrovčani čak i čestitali njihovim rođacima i pitali su se tko bi uopće, kad bi i pristali na predaju broda, njihovoj obitelji mogao nadoknaditi gubitak. Trebinjci su zaključili da se stvar oko trabakule, koja je potpuno ogoljena plutala u dubrovačkoj luci, isuviše zakomplicirala. U Dubrovniku se uskoro pročulo da su počeli tražiti kupca ne bi li je se riješili.¹⁸

Budući da je ovim otpala svaka mogućnost da se oteći brod posredstvom Dubrovčana preda Mlečanima, na Porti se u veljači 1752. raspravljalo o njegovoj vrijednosti. Dogovorenu sumu Mlečanima bi trebali isplatiti Dubrovčani. Mlečani su vrijednost trabakule cijenili na 7000 cekina, a Dubrovčani su odvrćali da je to gotovo trećina njihovog tributa sultanu koji neće biti u stanju skupiti ukoliko budu prisiljeni platiti toliku odštetu. Želeći vidjeti kraj sporu, ministri Porte, među kojima je glavnu riječ vodio reis-efendija, počeli su vršiti pritisak na baila tvrdeći da su Mlečani prekršili međunarodno pomorsko pravilo te da bi stoga trebali pristati

¹⁷ Prep¹⁸ 142.3181c/23 (pismo Nuhu odabaši), 25 (pismo Nuha Sunguru), 26 (pismo Nuha bostandžibaši), 26 (pismo Nuha kapudan-paši), 28 (pismo Nuha reis-efendiji), 30 (pismo Nuha velikom veziru). Pedantni Dubrovčani uredno su vodili popis troškova Nuha i Jusufa. Ukupni trošak iznosio je 787 cekina i 25 grošeta-Decca, VI, 59, f. 2–4. Pored svih problema koje je prouzročio Dubrovčanima, Nuh im se u ovo doba, veljače 1752, našao pri ruci. Obaviješten da je upravo reis Jusuf u albanskim vodama uhvatio genoveški brod na kojem je bio jedan dubrovački podanik, pisao je Jusufu da navedenog pusti, uvjeravajući Dubrovčane da će ga Jusuf kao starijeg poslušati. Podanik je oslobođen i predan dubrovačkom vicekonzulu u Draču Domenicu Cabassu. -Let. Lev, 77b, f. 51–52.

¹⁸ Let. Lev, 77b, f. 66. Prep¹⁸ 142.3181c/24 (pismo paše Sulejmana Dubrovčanima), 22 (pismo Dubrovčana paši Sulejmanu).

na manju odštetu. Bailo se savjetovao sa svojim Senatom, koji je zbog ovakvog stava Porte pristao da se cijena drastično smanji. Koncem ožujka 1752. posredstvom Porte konačno je postignut dogovor između baila i dubrovačkog poslanika Procula. Vrijednost trabakule procijenjena je na 500 cekina. Dubrovčani će platiti pola navedene sume, a drugu polovicu će Mlečani oprostiti Porti. Tripolitanski gusar moći će mirno isploviti iz dubrovačke luke. Reis-efendija obavijestio je dubrovačku vladu o postignutom dogovoru. Reis Nuh odmah je otplovio, a Dubrovčani su očekivali starog vlasnika trabakule iz Novog da bi mu predali 250 cekina. Iako se radilo o gotovo simboličnoj sumi, bili su duboko svjesni toga da je pobjedu odnijela Venecija. Pišući Proculu u Istanbul izražavali su svoje čuđenje nad postupkom Porte, budući da su Mlečani otvoreno napali njihov grad zbog zaštite koju su pružili turskom podaniku.¹⁹

Navedimo ovdje da je Senat uputio u Travnik Nikolu Gozze sa zadatkom da čestita novom bosanskom paši Šerifu Halilu u ožujku 1752, dakle, dok su se na Porti još vodili pregovori oko vrijednosti trabakule. Gozze je paši imao izložiti kako se Mlečani pričinjaju da nisu primili upozoravajuće pismo bivšeg bosanskog paše i da nastavljaju sa zlodjelima; kad su se počeli utvrđivati na Lokrumu, dubrovačka vlada bila je prisiljena obratiti se za pomoć trebinjskom paši budući da nije bilo bosanskoga; posada s mletačkih galija usidrenih u cavtatskoj luci u to je doba neprekidno izazivala neredne ne osvrćući se na kapetana mjesta; vojnici su se naoružani šetali po Cavtatu, a na putovima nasrtali na čast djevojaka; čak su pokušali omogućiti bijeg dubrovačkom kapetanu Barbariću koji se pred rukom pravde sklonio u cavtatskoj crkvi. Međutim, dok je Gozze bio na putu doznalo se da je Šerif Halil umro i ne stigavši u Travnik, te da će na njegovo mjesto stupiti Ahmed-paša Čuprilić. Ne gubeći vrijeme, vlada je Gozzi uputila pismo preporuke velikog vezira za dubrovačke trgovce izdato Čupriliću dok je bio beogradska paša. Neka se nađe...²⁰

Navedimo također da su Mlečani u pogledu Dubrovačke Republike prekršili i međunarodno pravilo o diplomatskom imunitetu. Naime, početkom studenog 1751. u Zadar je bio upućen dubrovački plemić Ivo Bosdari da čestita novom generalnom providuru Girolamu Balbiju. Bosdari je pristao prvo u Splitu, budući da je čuo da je providur ondje, i zatražio audijenciju. Odgovoreno mu je da produži za Zadar, gdje će mu se za 3–4 dana pridružiti i Balbi. Nakon višetjednog iščekivanja Bosdarija je posjetio mletački general Demetrio Stratico i rekao mu da je od generalnog providura dobio nalog da se osobno pobrine kako bi Bosdari bio zadržan u Zadru. Bosdari se redovito javljao Republici. Iz njegovih pisama vidljivo je da general Stratico nije odobravao postupke providura, tim više što za njih nije imao uputstva iz Venecije. Jednom prilikom rekao je Bosdariju da je pogriješio što se već nakon petnaestak dana čekanja nije vratio u Dubrovnik, jer su se sad stvari zakomplicirale. Zaprepašten postupkom, Bosdari je sastavio prosvjed koji će biti uručen generalnom providuru i proslijeđen za Veneciju. Neki žitelji Zadra koji su mu bili naklonjeni savjetovali su ga neka, provjere radi, naloži da se njegova feluka, koja je bila izvučena na kopno, spusti u more, kao da ima namjeru otploviti. Straža je odmah reagirala na ovaj pokušaj. Istog dana Bosdarijev tajnik pozvan je providurovom tajniku. Ugovorena je audijencija za 20. ožujka 1752. i rečeno mu je da dubrovački plemić i on nisu u pritvoru, jer iz Venecije nema uputstva za takav

¹⁹ Let. Lev, 77b, f. 56, 65. Prep¹⁸ 142.3181c/31 (pismo reis-efendije Dubrovčanima), 32 (pismo reis-efendije reisu Nuhu), 33 (pismo Sungura reisu Nuhu).

²⁰ Uputstva Gozzi-Prep¹⁸ 176.3305,242-246.

postupak. Dubrovačka vlada u svakom je svojem pismu ponavljala Bosdariju da se kloni bilo kakvih razgovora o sporu koji je u toku i da uporno ponavlja kako je njegov zadatak čestitati novom generalnom providuru. Nakon odredbe da Dubrovačka Republika ima platiti 250 cekina Mletačkoj Republici Bosdari je otišao o tome obavijestiti Balbija, nadajući se da će sad moći napustiti Zadar. Upravo suprotno, providur čija je mržnja prema Dubrovniku bila duboka, a sad još i više potaknuta zbog bijedne sume koju su Mlečani izvukli na ime odštete, tek se sad razbjesnio i pokazao audijenciju. Štoviše, pisao je u Veneciju da su Dubrovčani pod imenom Turčina kupili trabakulu i time povrijedili interese Venecije, te da zato moraju platiti punu odštetu. Straža je sad Bosdariju bila neprekidno za petama. Kuća u kojoj je boravio čuvala se i danju i noću. Uspio je od jednog stražara kupiti informaciju da straža pod prijetnjom oštre kazne mora paziti da njegova fusta ne isplovi. Sredinom travnja Bosdari je po uputstvima Republike energično zatražio sastanak s providurom. Izvijestio ga je da vlasnika trabakule čeka njegovih 250 cekina. Providur je odvratio da je bailo pristao na tako sramotnu sumu zbog posredstva Porte koja Republici pomaže iz samilosti. U međuvremenu, kapetanu Zaljeva Queriniju spremao se u Veneciji sudski proces zbog ugrožavanja dubrovačke imovine, a mletački Senat bio je nezadovoljan i postupcima generalnog providura i baila.²¹

Umjesto bivšeg vlasnika trabakule u Dubrovnik je po nalogu generalnog providura sredinom travnja 1752. stigao mletački stjegonoša Frano Kravić da preuzme novac. Nakon ovog čina Dubrovčani su se uludo ponadali da je spor konačno priveden kraju. Međutim, Mlečani nisu tako mislili. Njihovi pritisci nisu se umanjili. Kao gospodari Jadrana, »tranzit« su sada prozvali »pomorskim haračem« tvrdeći da je ono što Dubrovnik plaća Osmanlijama »kopneni harač«. U dubrovačkoj luci stražarila je naoružana mletačka fusta i ubirala namet za sidrenje. Mletački zapovjednik Pavuta naplatio je »tranzit« gaetama koje su prevozile hranu iz Molunta za Koločep i drvo s Mljeta na Koločep. Mletački kapetani Balbi, providurov prezinjenjak, i Sagredo iz flote kapetana Zaljeva pristali su na Mljetu sa četiri galije i fustom. Nasjekli su veliku količinu drveta za natovariti pet ovećih brodova. Vrijednost tereta jednog takvog broda Dubrovačka Republika cijenila je na 500 cekina. Znači, ukupna šteta iznosila je 2500 cekina. S Korčule je javljeno da se Mljetu približava deset mletačkih brodova i da će uskoro prijeći na sječu šume na Lastovu. Kapetanu Zaljeva senat je uputio Vlaha Stellu, pomoćnika zapovjednika Lazareta, da uloži protest. Protestirao je i emin zaprijetivši da će o svemu obavijestiti Portu i bosanskog pašu. Kapetan Zaljeva ga je pokušao podmititi, što je emin odbio i potom napisao predstavku koju će bosanski paša proslijediti u Istanbul i po kojoj će generalnom providuru napisati upozoravajuće pismo. U predstavi je navedeno da veliku štetu trpe i muslimanski trgovci. U vezi s tim, prilikom pregovora u Travniku 1753, dubrovački poslanik će dodati da je na svakom dubrovačkom brodu trećina tereta turskih trgovaca, dok na dubrovačke otpada manje od trećine, a ponekad tek desetina. U svibnju 1752. godine Malom vijeću obratili su se lovci na koralje izjavom da će 300 njih poumirati od gladi ukoliko vlada nešto ne poduzme. Već dvije godine Mlečani im onemogućuju lov, pa čak i onda kad plate novouvedene namete. Osim na Mljetu, drvo se sad siječe i na Jakljanu i na Koločepu. Kad je jednom prilikom kapetan Zaljeva upitan zašto Mlečani sijeku drvo na Lastovu, odvratio je da tako postupaju prema nalogu iz Venecije, a da imaju namjeru sjeći i na okolnim otocima i na Sušcu. »Tranzit« sad mogu ubirati svi mle-

²¹ Let. Pon, 63, f. 150' – 152', 159', 161' – 162, 173 – 174. Pisma Bosdarija-Prep¹⁸ 165.3218, 105 – 113.

tački kapetani iz mletačke ratne flote, jer ih je ovlastio kapetan Zaljeva, a ubiru ga i od dubrovačkih brodova koji nemaju tereta i od usidrenih i od brodova izvučenih na kopno kao i od onih koje zateknu i izvan Jadrana. Dubrovačke kapetane otimaju iz njihovih kuća, odvođe na svoje galije i prisiljavaju ih da plate »tranzit« za neku buduću plovidbu. Dvojicu dubrovačkih podanika, koji su ne sluteći ništa loše išli u Novi, uhvatila je četa mletačkih vojnika zajedno s grupom Crnogoraca i na očigled mletačke straže odvela u Krivošije. Krivošijani su oteli dvije djevojke iz Vitaljine, odveli ih u Sutorinu, a onda prodali u Nikšiću. Mletački podanici iz Risna pokrali su na Mljetu goveda u prisustvu mletačkih galija. Dubrovačka straža ih je pohvatila i tom prilikom je utvrđeno da su među njima i dva turska podanika. Prekršivši opet međunarodno pomorsko pravilo o nenapadanju unutar 30 milja od obale, kapetan Zaljeva je u mljetskom kanalu zametnuo borbu s jednim gusarskim šambekom. Borba je okončana u lastovskom kanalu, kad je gusar pod okriljem noći upio pobjeći.²²

Don Giusto Vandenheuvel, dubrovački konzul u Napulju, obratio se državnim tajniku Foglianiju, moleći ga da na napuljskom dvoru objelodani kako mletački pritisci ne jenjavaju iako je gusar otplovio. Fogliani nije bio susretljiv kao prošli put. Optužio je Republiku da je zatajila da sa sjevernoafričkim namjesništvima ima sklopljene ugovore o miru nadodavši odmah da su manje države, kao što je Dubrovnik, sklone tome da budu nedovoljno iskrene čak i onda kad od drugih traže pomoć i podršku. Vandenheuvel, koji je posumnjao da su se ovdje umiješali prsti mletačkog konzula u Napulju, odvratio je da je Dubrovnik u miru s osmanlijskim sjevernoafričkim namjesništvima kao haračar Osmanlijskog Carstva, a ne po ugovoru. Na upit Foglianija kako to da je onda Porta presudila protiv Dubrovnika, prisilivši dubrovačku vladu da plati odštetu, Vandenheuvel je odgovorio da je mito očito pretegnulo nad pravdom. Aludirajući i dalje na spomenuti ugovor o miru, državni tajnik je zaključio da će se Dubrovčani i ubuduće morati odnositi s mnogo pažnje prema berberskim gusarima, nakon čega je otpustio zgranutog Vandenheuvela. Dubrovačka vlada pokušala je popraviti stvar šaljući opet svojeg konzula Foglianiju s porukom da su 250 cekina rado platili samo da bi što prije oslobodili blokiranu luku, a da je realna vrijednost otetog broda iznosila oko 2000 cekina. Ovim su htjeli reći da ih je Porta ipak u neku ruku zaštitila. Stav napuljskog dvora bio je da mogućnost azila u dubrovačkim lukama samo daje više prilike gusarima da haraju po Jadranu. Dubrovčani su, pak, tvrdili da za vrijeme boravka dvaju reisa u njihovoj luci tripolitanški gusari nisu izvršili niti jedan napad na Jadranu. Ipak, hvale Mlečana u Rimu i Napulju da je Porta presudila u njihovu korist, a protiv svojih haračara, očito su urodile plodom. U očima zapadnog svijeta Dubrovačka Republika morala je oštećenoj strani-Mlečanima-platiti odštetu kao krivac zbog pružanja utočišta gusarima.²³

Pored svega navedenog Dubrovčani nisu bili obeshrabreni. Oslobođeni mučnog i optužujućeg prisustva gusara u svojoj luci, nakon što su ni krivi ni dužni platili odštetu, te potaknuti posljednjim zlodjelima Mlečana za koje više nije bilo opravdanja, a pozadina kojih je dobrim dijelom bio bijes generalnog providura, krenuli su u ofanzivu. Nevolje koje su im Mlečani sada zadavali odlučili su iskoristiti tražeći ukidanje tranzita, kao i odštetu za počinjenu im štetu. Proculo je dobio predstavke emina i izvještaj ljubinjskog kadije o posljednjim događajima koje će

²² Prep¹⁸ 142.3181c/34 (potvrda o preuzimanju 250 cekina koju je potpisao Frano Kra-
vić). Acta Turcarum, br. 4439. Carte Turche, VIII, 124. Let. Pon, 63, f. 181^v – 182, 210^v, 211^v. Let.
Lev, 77b, f. 124^v – 130, 145, 145^v, 148, 148^v, 156^v, 157.

²³ Let. Pon, 63, f. 198^v – 203. Pisma Vandenheuvela-Prep¹⁸ 44.3075, 5, 6, 8.

predočiti na Porti. Što se »tranzita« tiče dubrovačka vlada pozivala se na dva fermama izdata u XVII stoljeću po kojima je sultan tražio od Mlečana da od dubrovačkih kapetana ne naplaćuju nikakve namete na moru. Upravo sada kad namete Mlečanima plaćaju još samo Dubrovčani, »tranzit« treba ukinuti i to hatišerifom čija je vrijednost trajna, za razliku od fermama kojeg treba obnavljati svakih pedeset godina. Hatišerif mora neizostavno sadržavati odobrenje postupaka Dubrovčana prema gusarima i dati im za pravo da i dalje tako postupaju. Ovdje treba napomenuti da spomenuta dva fermama iz XVII stoljeća nisu izriječkom zabranjivali Mlečanima da od Dubrovčana, šticećenika Osmanlijskog Carstva, naplaćuju namete na otvorenom moru. Prvi ferman, izdat u lipnju 1634, bio je naslovljen na kajmekama Istambula i bostandžibašu, od kojih je sultan tražio da pozovu baila i nalože mu da piše u Veneciju, jer po njegovoj želji brodovi koje su Mlečani oteli Dubrovčanima moraju biti vraćeni, turski trgovci zarobljeni tom prilikom moraju biti oslobođeni i takve se stvari više ne smiju ponavljati. Drugi ferman izdat je u siječnju 1635. i bio je naslovljen na bosanskog i hercegovačkog pašu, te kadije Novog, Cernice, Ljubinja i Gabele. Mletački vojnici tada su upadali u dubrovačko područje pljačkajući i napadajući dubrovačke podanike. Otimali su robu dubrovačkih trgovaca na moru, zapljenjivali sol koju su dubrovački pomorci prevozili, a znali su je i prosipati u more. Mlečani su dubrovačkim kapetanima naplaćivali »tranzit« pred samim ulazom u dubrovačku luku, a ponekad su ih čak i tjeroali natrag da bi to mogli uraditi. Svojatali su Molunat, Lokrum i Sušac. Kapetanima Markoviću, Gradoviću, Bonfiolu, Dupcu i Šuljagi oteli su robu koju su prevozili. Zbog svega toga sultan je tražio da se Dubrovčanima nadoknadi šteta procijenjena na 40 000 reala, te da se ovakve stvari više ne ponavljaju. Kao što je vidljivo, ova dva fermama zapravo zahtijevaju sankciju za počinjena nedjela. Frazu »... i neka se ovakve stvari više ne ponove« Dubrovčani su očito pokušavali proglasiti naredbom o ukidanju »tranzita«, što je sasvim neprihvatljivo ako se uzme u obzir da su sultanove naredbe u pravilu veoma jasne i konkretne. Da je sultan imao namjeru zabraniti naplatu »tranzita« tada bi u dispoziciji ovih dvaju fermama, tj. u dijelu dokumenta koji sadrži vladarevu odluku ili zapovijed, bile zapisane jasne naredbe u tom smislu.²⁴

Dubrovački poslanik u Travniku Nikola Gozze izložio je paši da je, sudeći po posljednjim događajima, sasvim jasno da mletački podanici i Crnogorci turski podanici djeluju ujedinjeni. Pročulo se da je providur pozvao i jedne i druge i poticao ih darovima i obećanjima na ujedinjenje u nanošenju štete na dubrovačkom području. Gozze je stoga u ime dubrovačke vlade zatražio od paše da obavijesti sve hercegovačke kapetane da ne dozvole prijelaz Crnogorcima preko mletačkog područja, što je i ranije bilo zatraženo fermanom, kopija kojeg je bila poslana u Travnik. Gozze je paši predočio i slučaj otmice dviju djevojaka koje su prodate u Nikšiću. Trebalo je da paša sastavi bujruđiju nikšićkom kapetanu da bi spomenute djevojke bile oslobođene. Gozze je od paše zatražio i bujruđiju za emina u dubrovačkoj luci kojom će ga opunomoćiti da iz nje istjera mletačku fustu. Bosanski paša Čupričić pisao je i generalnom providuru, »svojem starom susjedu i prijatelju«, upozoravajući ga na ono što radi kapetan Zaljeva, na suradnju crnogorskih pobunjenika i mletačkih podanika, te tražeći da se dubrovački plemić Bosdari pusti kući. Ovim pismom nije propustio obavijestiti providura da je stupio na mjesto bosanskog paše. Providur je odvratio da će poslati u Travnik svojeg dragomana s darovima i obećao da Mlečani više neće praviti nereda. Nakon pašinog pisma Bos-

²⁴ Prep¹⁸ 142.3181c/130 (ferman Murata IV bosanskom i hercegovačkom paši, kadijama Novog, Cernice, Ljubinja i Gabele), 131 (ferman Murata IV kajmekamu Istambula i bostandžibaši).

dari je odmah dobio audijenciju, nakon čega je i oslobođen, prema riječima providura po nalogu iz Venecije, a prema vjerovanju Dubrovčana zbog intervencije Čuprilića. Dolazak providurovog dragomana u Travnik uznemirio je dubrovačku vladu, pa je naložila Gozzi da ostane u Bosni sve dok se ne uvjeri da je paša poslao izvještaje emina o dubrovačkim nedjelima na Portu, bojeći se da bi ga dragoman Navoni mogao pokolebati i od toga odvratiti. Navoni je ipak u nečemu uspio. Ubrzo nakon njegovog dolaska pašin poslanik je po nalogu svojeg gospodara doveo iz Trebinja trgovce koji su kupili otetu trabakulu. Od njih se tražilo da Mlečanima isplate odštetu za vrijednost tereta s otegotog broda koji su rasprodali čim su brod kupili. U lipnju 1752. Gozze se vratio u Dubrovnik s bujruđijom eminu da istjera mletačku fustu iz dubrovačke luke i da pašu redovito obavještava o razvoju događaja. Emin je u kolovozu iste godine javio paši da je fusta uklonjena, ali da pritisci Mlečana ne jenjavaju. Mletački kapetani Balbi i Sagredo vratili su se na Mljet, nastavili su sjeći drveće, pa i voćke i lozu. Na koncu su zapalili šumu na nekoliko mjesta i zaprijetili da će se opet vratiti. Na sreću žitelja Mljeta podmetnuti požar nije se proširio.²⁵

Umjesto zatraženog hatišerifa, Dubrovčanima je u kolovozu iste godine izdat ferman kojim im je sultan dao na znanje da je preko izvještaja emina ljubinjskog kadije i dubrovačkog poslanika na Porti Procula upoznat s nevoljama koje im nanose Mlečani. Stoga je pozvao baila i zatražio od njega da o počinjenim nedjelima obavjesti mletačku vladu. Iz Venecije je stigao odgovor da će ubuduće svi krivci biti kažnjeni i da su svi mletački kapetani upozoreni da ne smiju uznemiravati i zlostavljati dubrovačke podanike. Sultan je uputio ferman i bosanskom paši tražeći od njega da pripazi na daljnji razvoj odnosa između Dubrovčana i Mlečana. Bailu je naredio da svoju vladu upozna sa sadržajem ovih dvaju fermana. Preuzevši, po nalogu sultana, stvar u svoje ruke, bosanski paša je preporučio Dubrovčanima da još uvijek spornu trabakulu prepuste Mlečanima i tako se riješe nevolje. Po uvjerenju dubrovačke vlade ovom pašinom potezu kumovao je providurov dragoman Navoni. Pašin prijedlog nije se mogao provesti u djelo, jer trebinjski trgovci nisu htjeli popustiti iako ni sami nisu znali što će s trabakulom. Taj brod, oko kojeg su se toliko inatili, prodat će u studenom 1752. Turcima iz Albanije. Budući da ga ni oni neće odvući, brod će na koncu potonuti u dubrovačkoj luci. Od kraja rujna u Travniku je opet bio Antun Hidža kao dubrovački poslanik. Donio je novi izvještaj emina o novim zlodjelima Mlečana. Mletački podanici pod vodstvom Vasilja Zotića i Piljura Bijele iz Mojdeža ubili su jednog dubrovačkog podanika i oteli jednu djevojku. Izvještaj je trebalo proslijediti u Istanbul. U razgovoru s Hidžom providurov dragoman Navoni, koji je još uvijek boravio u Travniku, upitao je ne bi li se izvještaj mogao poslati u Veneciju umjesto na Portu. Hidža je odbio i razgovor se završio svadom. Klima na bosanskom divanu bila je više naklonjena Mlečanima. Hidža je jedva dobio kopiju fermana upućenu bosanskom paši, iako je stari običaj bio da se Dubrovčanima daju kopije svih fermana izdatih bosanskim pašama ukoliko se tiču Dubrovačke Republike. Usput, pašini ljudi su od dubrovačkog poslanika uporno pokušavali doznati koliku će odštetu dubrovačka vlada tražiti za posječeno drvo.²⁶

²⁵ Let. Lev, 77b, f. 159–171. Uputstva Gozzi-Prep¹⁸ 176.3305, 248, 250, 258, 260. Prep¹⁸ 142.3181c/39 (bujruđija bosanskog paše ljubinjskom kadiji, eminu na dubrovačkoj skeli i ljubinjском kadiji), 40 (pismo generalnog providura bosanskom paši), 41 (eminov izvještaj).

²⁶ Let. Lev, 77b, f. 14'. Prep¹⁸ 142.3181c/43 (ferman Dubrovčanima) 48 (Iskaz Andra Fjorovića), 51 (pismo bosanskog paše Dubrovniku), 57 (izvještaj Hidže po povratku iz Travnika) 58 (ferman bosanskom paši).

Kao što je vidljivo, sultan je fermanom u formi pisma upućenom Dubrovačkoj Republici zapravo uvjeravao Dubrovčane da će, na osnovi odgovora mletačke vlade, ubuduće biti pošteđeni nevolja. Iako je izraz »tranzit« bio spomenut samo kao jedan iz niza mletačkih postupaka na koje se Dubrovčani žale, dubrovačka vlada je ovaj ferman proglasila sultanovim naredjenjem o ukidanju tog nameta. Shodno tome odmah je izdala edikt po kojem dubrovačkim kapetanima pod prijetnjom smrtno kazne i konfiskacije imovine zabranjuje plaćanje »tranzita«. Kad je u listopadu 1752. mletački zapovjednik Pavuta na Hvaru naplatio »tranzit« kap. Matu Bizzaru, koji se brodom »Trinita« vraćao iz Trsta, poduzete su odmah odgovarajuće mjere. Bizzaro je upućen istražitelju Duodu na Korčulu od kojeg je zatražio da mu se novac vrati, budući da nije znao za ukidanje »tranzita« jer je u to vrijeme bio na moru. Istražitelj je kratko odvratio da se neće miješati u poslove svojih pretpostavljenih. Stoga je dubrovačka vlada uputila u Travnik Frana Sorga da se požali paši kako Mlečani i dalje ubiru »tranzit«. Sorgo je paši uručio novi eminov izvještaj o događanju u Pavljem Brdu gdje su mletački podanici u jednoj mlinici ubili brata i sestru. Svojem poslaniku u Istambul, Proculu, dubrovačka vlada je uputila priznanicu o naplaćenom »tranzitu« izdatu kap. Bizzaru i naložila mu da iznova zatraži izdavanje hatišerifa. Istina je da su Mlečani i dalje naplaćivali »tranzit«, ali u tome nisu bili odviše uporni. Kap. Frano Grbić odbio je platiti ga u krfskom kanalu, kao i Antun Marinov iz Cavtata, koji je zaustavljen kod Hvara kad je jednu obitelj prevezio u Split.²⁷

U studenom 1752. na mjesto kapetana Zaljeva stupio je Marco Flangini. Dubrovački konzul u Veneciji Trajan Lalić razgovarao je s njim i Flangini je obećao da će postupati i po zakonu, pa razmirica između mletačkih i dubrovačkih podanika više neće biti. Bivši kapetan Zaljeva Querini bio je pod istražnim postupkom, što je Bosdari u svojim pismima spominjao još u veljači iste godine. Bilo je jasno da su Mlečani, pokrenuvši proces baš sad, po izdavanju fermana, htjeli pokazati dobru volju da se zavede red. Osim toga, i bailo je po izdavanju fermana javio da ubuduće treba pripaziti na postupke prema Dubrovniku. Naime, to što ferman ne sadrži konkretne odredbe i zabrane smatrao je s pravom pogodnim za Veneciju, pa je trebalo paziti da se više ne dogodi nešto što će Dubrovčanima dati priliku da opet trče na Portu. Spominjući proces Queriniju Dubrovčani su se nadali da će istraga obuhvatiti i postupke generalnog providura Balbija, jer su u Veneciji smatrali da je prekoračio svoja ovlaštenja, radio protiv mletačkih interesa, te tako doveo do toga da se Porta postavi kao sudac, a da Mlečane druge evropske zemlje gledaju s neodobravanjem. Dok je Bosdari boravio u Zadru, general Stratico mu je spominjao kako je providura upozoravao da ne bude tvrd u svojim postupcima prema Dubrovčanima, jer će ih time natjerati da se žale ili Osmanlijama ili Austriji, što se mletačkoj vladi neće svidjeti. Na koncu, kako se i moglo očekivati, Querini je proglašen nevinim, a generalni providur Balbi zadržao je svoju funkciju do ožujka 1754, kad ga je zamijenio Francisco Grimani. Želeći popraviti utisak na napuljskom dvoru i dokazati da ih Porta ipak štiti, što onda opravdava njihovo pružanje utočišta gusarima. Dubrovčani su obavijestili napuljskog kralja o izdavanju povoljnog fermana koji će im osigurati mir.²⁸

²⁷ Let. Lev, 77b, f. 244–245. Let. Lev, 78, f. 1–4. Prep¹⁸ 142.3181c/59 (potvrda o plaćenom tranzitu izdata kap. Bizzaru), 61 (iskaz kap. Bizzara nakon razgovora s istražiteljem Duodom), 65 (iskaz kap. Grbića), 66 (iskaz Antuna Marinovog), 68 (iskaz kap. Bizzara o tome kako je bio prisiljen platiti tranzit).

²⁸ Let. Pon, 63, f. 261, 261'. Š. Ljubić, n. d. (7), str. 141, 142, 146, 147. Pisma Bosdarija-Prep¹⁸ 165.3218, 114. Pisma Vandenheuvela-Prep¹⁸ 44.3075, 242–244.

Početak prosinca 1752. novi kapetan Zaljeva stigao je u Gruž. Dubrovačka vlada uputila mu je plemiće Frana Ranjinu i Mata Pozzu. Njegovo ponašanje nije bilo prema očekivanjima Dubrovčana obzirom na vijesti koje su dobili od Lalića. Flangini je dubrovačke plamiće jedva primio. U dvosatnom razgovoru, koji su plemići proveli stojeći na nogama, rečeno im je da Venecija ferman ne tumači onako kako ga tumači dubrovačka vlada, te da će se »tranzit« i dalje naplaćivati. Akt iz 1635. kojim je uvedena naplata ovog nameta neopoziv je i njegova kopija već je upućena bailu u Istanbul. Zaista, u veljači 1753. na Hvaru je zadržan kap. Jero Pušić, jer je odbio platiti tranzit. Kapetan je uložio protest budući da propada roba trgovaca koji su ga unajmili, a on i posada gube zaradu. Pušten je tek nakon 20 dana. Mlečani su opet napali jednu barku unutar dubrovačkih voda i zaplijenili robu koju je nosila.²⁹

Ožujka 1753. novom bosanskom paši Mehmed-agi Kukavici upućen je novi dubrovački poslanik Nikola Bona. Ispričao je paši cijelu povijest spora pozivajući se na fermane iz 1634. i 1635. godine, pa čak i na jedan iz 1540. kojim je sultan naložio mletačkom duždu da njegovi podanici prestanu ometati plovidbu dubrovačkih pomoraca, te da im nadoknade nedavno nanесenu štetu. Bona je paši predočio i sve kopije izvještaja emina i ljubinjanskog kadije, te kopije bujruđija i fermana kojima će ilustrirati žalbe Dubrovačke Republike. Na Porti su sada djelovali poklisari harača Stijepo Proculo i Rafo Gozze. Uskoro je donesena odluka da će novi bosanski paša posredovati u rješavanju spora.³⁰

Želeći pod svaku cijenu izbjeći posredovanje Turaka, Mlečani su u Dubrovnik odmah uputili svojeg čovjeka Antonia Dimitrija, čiji je zadatak bio uvjeriti dubrovačku vlastelu da je mletačka vlada ustrajna u naklonosti prema njima. U to će se najbolje uvjeriti ako upute svojeg poslanika u Veneciju ili mletačkoj vladi barem napisмено priznaju da vjeruju u njen osjećaj pravičnosti i odlučnost da se razmirice okončaju. Ono što se događalo u posljednje vrijeme gotovo uopće nije dopiralo do ušiju mletačkih vlasti, čija želja nije bila da se nevinim ljudima nanosi šteta i nepravda. Zbog toga je jedna osoba već kažnjena. Što se »tranzita« tiče, uvijek se može naći rješenje »da vuk bude sit, a ovce na broju«. Problemi među susjednim kršćanskim zemljama mogu se riješiti bez upletanja onih koji ne ispovijedaju svetu katoličku vjeru. Ako se spor ipak bude rješavao u Travniku, mletačka vlada odlučila je poslati potpukovnika Zanonija, a generalnog providura držati po strani da se situacija ne bi još više pogoršala. Ideja Mlečana da se spor riješi bez upletanja Osmanlija Dubrovčanima se uopće nije svidjela. Bojeći se da bi se Porta s ovim prijedlogom mogla složiti, poslanik u Travniku Bona odmah je upućen u tajnu audijenciju paši, kojoj će prisustvovati samo dubrovački dragoman. Budući da su Osmanlije već umiješane, onda se njihovim posredstvom stvar mora i okončati. Sigurnost da će pašina mudrost i razboritost dovesti do sretnog rješenja Dubrovčani su bili spremni platiti 1000 cekina.³¹

Žarište bitke bilo je dakle premješteno u Travnik. Poklisari harača u Istanbulu imali su zadatak provjeravati ne dobiva li paša kakva tajna uputstva s Porte. Mletački poslanik, pozvan u Travnik na pregovore, kasnio je pod izlikom da ga prvo valja uputiti u problem. Bona je u međuvremenu bio u stalnom kontaktu s

²⁹ Let. Pon, 63, f. 256–260. Let. Lev, 78, f. 27–29, 36. Prep¹⁸ 142.3181c/74 (izjava kap. Jera Pušića).

³⁰ Let. Lev, 78, f. 40–71, 81–119.

³¹ Let. Pon, 64, f. 50–57. Let. Lev, 78, f. 132–136, 170. Prep¹⁸ 142.3181c/75 (pismo Antonija Dimitrija).

dubrovačkom vladom, koja je bila više nego odlučna da svoje zaštitnike Osmanlije nagna da Mlečanima zabrane naplatu »tranzita«, sječu drva, pljačku i otmičinu, te ometanje dubrovačkih podanika koji se bave ribolovom i lovom na koralje. Mletački poslanik, potpukovnik Zanoni, stigao je tek u lipnju 1753, ali očito nespričan za pregovore. Bona je tražio da se »tranzit« zamijeni pozdravom kapetanu Zaljeva kad bude u dubrovačkim vodama, što će potvrditi mletačku dominaciju Jadranom. Zanoni je na to odvratio da od mletačke vlade nije dobio nikakva uputstva i ovlaštenja u pogledu »tranzita« koji je bio glavna tema pregovora! Paša mu je dao rok od dvanaest dana da zatraži uputstva od svoje vlade. Odgovor iz Venecije nije stizao. Dubrovčani su smatrali da Mlečani ovim dobivaju na vremenu. Bona su odobrili trošak od 300 cekina za udobrovoljavanje članova bosanskog divana. Ipak, bosanski defterdar bio je na strani Mlečana. Podgovoren od Zanonija, nagovarao je Bonu da odustane od svojeg zahtjeva, jer će sigurno izgubiti spor. Na koncu, vijesti iz Venecije ipak su stigle. Mlečani su predlagali da Dubrovčani umjesto »tranzita« kapetanu Zaljeva plaćaju godišnje 50 cekina. Bona je odbio. Nije se složio ni kad je paša predložio da se suma smanji na 40 cekina. Paša je bio sve nestrpljiviji. Bližio se mjesec Ramazan koji je htio u miru praznovati. Nakon vijećanja s ministrima predložio je da se Dubrovčani u zamjenu za »tranzit« odreknu odštete koju traže od Mlečana zbog počinjene štete i umorstva. Nakon toga će poslati čovjeka u Veneciju koji će se u ime dubrovačke vlade zahvaliti mletačkim vlastima na ukidanju »tranzita«. Mletački poslanik je odvratio da na ovaj prijedlog ne može pristati bez dozvole vlade, a dubrovački se složio, ali ističući da dubrovačka vlada ne želi nikoga slati u Veneciju. Odgovor iz Venecije čekao se mjesecima. U studenom 1753. Bona se vratio u Dubrovnik neobavljenog posla.³²

Tijekom propalih pregovora u Bosni, u krajnje neiskrenoj atmosferi u kojoj su Mlečani pokazivali veliku želju da se stvar okonča, a Dubrovčani iskazivali pretjerano poštovanje prema Serenissimi, prekršaji na kopnu i moru su nastavljani. Mletački zapovjednik Albrizzi zaustavio je na Levantu nave kap. Iva Šodrnje i kap. Iva Palikuće i pokušao od njih naplatiti »tranzit«. Budući da su dubrovački kapetani to odbili, mletački vojnici su prvome oduzeli dvije, a drugome jednu bačvu suhog grožđa na ime »tranzita«. Mletački kapetan Benedetto Trevesini pokušao je također od više kapetana naplatiti »tranzit«. Kad mu to nije uspjelo oduzeo je s njihovih brodova sidra, čamce i oružje. Još u rujnu 1752. godine Crnogorci su u Čermernom bili oteli popa Brajovića. Kad je dubrovačka straža među osmericom uhvaćenih Rišnjana koji su harali po Mljetu pronašla dva turska podanika, dubrovačka vlada odlučila je zamijeniti ih za Brajovića. Posredovao je prota Komnen Iveljić iz Risna, koji je tom prilikom Brajoviću posudio 65 cekina. Budući da je Brajović nakon oslobođenja otišao u Novi Pazar, a u Dubrovniku nije imao svoje imovine, Iveljić nije mogao naplatiti dug, pa su Peraštani na njegov nagovor u srpnju 1753. oteli četvero dubrovačkih podanika – Matka Matkovog i Đivu Trojanovu iz Petrova Sela, te Mihoća Klaića i Dragoja Trojanova iz Mokošice, koji su se poslom našli u Perastu. Potom su Matka Matkovog pustili da bi proti mogao donijeti 65 cekina, obećavši da će nakon toga pustiti i ostale. Krajem 1753. godine Krivošijani i Ledeničani upali su u Mrcine. Oteli su Anu Nikole Milkovića i Balda »maloga«, smrtno ranili Maru Nikole Guzaša i Katu Ilije Balića, ubili Stanu Nikole Milkovića, Petra Bena, te sina i kćer Pave Jančić. Pored toga odveli su sa sobom oko 400 grla stoke. Oteta Ana Milković, koja je uz pomoć rođaka brzo oslobođena, posvjedočila je da su nju i Balda »maloga« vodili kroz mletačka sela Krivošije i

³² Let. Lev, 78, f. 132 – 136', 182', 216, 218, 228', 229', 230, 231.

Mokrinu, gdje su žiteljima razdijelili nešto od plijena. Ostatak plijena namjeravali su prodati u Dobroti. Dubrovački emin i ljubinjski kadija napisali su o ovim događajima izvještaje. Dubrovačka vlada zatražila je od generalnog providura u Zadru i izvanrednog providura u Kotoru da postupe prema zakonu.³³

Pišući velikom veziru Dubrovčani su se žalili da sad više nego ikad trpe od Mlečana, te da, ako se ovako nastavi, neće moći platiti trogodišnji tribut. Poklisari harača također su obaviješteni o novim nevoljama, s tim da za sebe zadrže informaciju da su se mlađić i djevojka, oteti iz Mrcina, već vratili kući. Od sultana je trebalo opet zatražiti ferman koji će ovoga puta jasno zabraniti naplatu »tranzita«, sječu drva, ometanje ribolova i lova na koralje, te pljačku i otimačinu.³⁴

Ferman je izdat, ali ne onakav kakvog su tražili Dubrovčani. Bosanski paša opet je određen za suca koji će nakon iscrpne istrage ukloniti sve nesuglasice i zaključiti spor koji je Portu dovodio u neugodan položaj, a već se bio odužio preko svake mjere. Iako nezadovoljna što će opet biti izložena troškovima poslanstva u Bosnu, dubrovačka vlada nije imala drugog izlaza. Mlečani su opet pokušali nagovoriti Dubrovčane da se spor riješi bez posredovanja Osmanlija. Ovog su puta vršili na njih pritisak preko jednog isusovca u Dubrovniku. Vlada nije htjela niti čuti. Za poslanika u Bosnu određen je Mato Sorgo koji će krenuti odmah po Uskrsu, a mjesec dana prije njega, na zahtjev paše, u Travnik se uputio dubrovački kirurg Battista Pagani s pomoćnikom Vlahom Kulišićem, brijačem-kirurgom. Liječeći pašu, Pagani će otvoriti i oči i uši, a pogotovo će obratiti pažnju na kvalitete i sposobnosti mletačkog pregovarača. Učiniti će sve da se zadrži barem do dolaska Sorga. U drugoj polovici travnja 1754. Sorgo je krenuo sa svim izvještajima, bujrukdijama i fermanima. Ponoviti će sve ono što su dubrovački poslanici navodili na Porti i bosanskom divanu u posljednje tri godine. Navest će svu nanesenu štetu, s tim da naknada za ubijenog iznosi 1100 cekina, za otetog 500, a ukradenih 500 grla stoke vrijedi 6000 cekina. Ako Mlečani pristanu na ukidanje »tranzita«, dubrovačka vlada će se odreći odštete. Dubrovačka Republika nije voljna plaćati Mlečanima ništa što bi se moglo nazvati »tributom«, jer zna se čiji je ona tribut. Poslaniku iz Venecije Zanoniju Sorgo je u zamjenu za »tranzit« ponudio kavu, čokoladu ili neku drugu vrstu prehrambenih proizvoda u vrijednosti od 20 cekina, što bi se u ime dubrovačkih pomoraca, svake tri godine predavalo novom kapetanu Zaljeva, kad se prvi put nađe u dubrovačkim vodama. To je bila posljednja ponuda. Sve drugo nalik tributu, kao što je već rečeno, recimo zlato ili srebro, ne dolazi u obzir, između ostalog i zato što se ove kovine u Dubrovniku ne obrađuju, pa bi njihova kvaliteta uvijek bila u pitanju. Zانونi nije pristajao na ovo rješenje. Paša je predlagao kožuh od hermelina, a Zانونi srebro. Na koncu, nakon cjepidlačenja tipa da li će dar predavati dubrovački plemići ili dubrovački kapetani, te da li će dar biti samo u ime dubrovačkih pomoraca ili i u ime dubrovačkih trgovaca, dogovor je postignut u srpnju 1754. Svake treće godine dva dubrovačka plemića predavat će kapetanu Zaljeva srebrni poslužavnik vrijedan 20 zlatnih mletačkih cekina, čime se priznaje mletačka dominacija Jadranom. »Tranzit« se ukida, Mlečani više neće svojatati Sušac, sjeći dubrovačke šume, ometati ribolov i lov na koralje, te na bilo koji drugi način zlostavljati dubrovačke podanike. Dubrovačka vlada povukla je sada i posljednji potez. Sorgo će se u Bosni zadržati sve dok sporazum ne bude

³³ Let. Lev, 77b, f. 236. Let. Lev, 78, f. 30'–31', 32'–34', 131, 131', 194', 195, 240' 243'. Prep¹⁸ 142.3181c/77 (izjava Matka Matkovog), 79 (popis otetih, ubijenih i ranjenih, te otete stoke iz Mrcina), 80 (iskaz Ante Petra Milković), 81 (izvještaj emina), 82 (pismo prote Komne Iveljića), 78 (izvještaj ljubinjskog kadije).

³⁴ Let. Lev, 78, f. 239', 241–243, 245.

sastavljen u pismenoj formi, a ako ga paša bude htio otpustiti, reći će da bez poziva iz Dubrovnika ne smije otići jer mu je glava u pitanju, budući da je na ovo rješenje pristao samoinicijativno. Ovdje nije potrebno ni spominjati da je vlada bila itekako zadovoljna. Kuriri su već bili krenuli sa 1000 cekina obećanih paši. Sorgo će mu ih predati tek kad za to dobije dozvolu Republike. Prije predaje novca Sorgo je trebao utjecati na pašu da u sporazum, koji će biti donesen u obliku hudždžeta-sudske presude, ne unese da je naplata »tranzita« bila staro pravo Mlečana. Vlada je bila uporna i u svojem zahtjevu da dar kapetanu Zaljeva predavaju dubrovački kapetani, a ne dubrovački plemići.³⁵ Na koncu, u »Travnički sporazum« (vidi prilog), kako će se ovaj akt ubuduće zvati, ipak je unesen »tranzit« kao staro mletačko pravo, kao i to da će dar nositi dva dubrovačka plemića. Pored toga, Dubrovnik se u Sporazumu ni na jednom mjestu ne navodi kao republika, a uočljivo je da je, što se epiteta tiče, mnogo više pažnje poklonjeno Veneciji i njenom zastupniku, nego Dubrovniku i dubrovačkom zastupniku. Ipak, bez obzira na navedeno, Dubrovčani su uspjeli simboličnim darom zadovoljiti Veneciju, dok su sami dobili mnogo više.³⁶

Zaključak

Spor između Dubrovčana i Mlečana odražavao je sukob njihovih interesa i načela koja su bila u koliziji i s načelima tripolitanских gusara. Osmanlije, od kojih su svi navedeni očekivali pomoć, našle su se u vrlo nezgodnom položaju. Trebalo je pomiriti interese njihovih podanika-Tripolitanaca, njihovih štćenika i haračara-Dubrovčana, te njihovih novopečenih prijatelja-Mlečana, što je jednostavno bilo neizvedivo. Kad je Porta donijela prvo rješenje, povrijeđenim se našao tripolitanški gusar koji je prema svojim načelima postupao pravilno, jer je ugrabio neprijateljski brod kojeg je kasnije prodao u prijateljskoj luci. Budući da oteți brod više nije bio u rukama gusara, Osmanlije su morale pronaći drugo rješenje kojim su išli na ruku Veneciji, a povrijedili su interese Dubrovnika. To što su Dubrovčani morali platiti odštetu, makar se radilo o gotovo simboličnoj sumi, stvaralo je na prvi pogled utisak da ih je čak i Porta, njihova zaštitnica, proglasila krivima što su pružili utočište gusarima.

U XVIII stoljeću nastavilo se polagano propadanje kako Osmanlijskog Carstva, tako i Dubrovačke Republike, iako je njeno pomorstvo upravo u ovom periodu doživljavalo privremeni procvat, a gasila se i moć Mletačke Republike. Ovakva situacija pružila je generalnom providuru, kapetanu Zaljeva i kapetanima iz mletačke ratne flote priliku da djeluju na svoju ruku i provode svoju volju. Nakon što su Dubrovčani platili odštetu, a gusar napustio njihovu luku, svako novo nedjelo Mlečana bilo je kao bumerang koji će im se na koncu vratiti. Prihvativši daljnje pritiske Mlečana, sad kad za njih nije bilo opravdanja, kao šansu da se jednom zauvijek riješe plaćanja tranzita«, mletačkog svojatanja Sušca, te problema koje su Mlečani pravili sijekući dubrovačke šume i ometajući ribolov i lov na koralje u dubrovačkim vodama, Dubrovčani su se nakon svakog novog prekršaja uporno obraćali sultanu i bosanskom paši zasipajući ih iscrpnim svjedočanstvima emina. Po-

³⁵ Let. Lev, 79, f. 71 – 73-nacrt sudske presude koju je dubrovačka vlada kao prijedlog uputila bosanskom paši.

³⁶ Let. Lev, 78, f. 253 – 255, 260 – 262. Let. Lev, 79, f. 1 – 22, 31, 35, 36, 38 – 40, 42, 44, 66, 68, 69, 69, 70.

rta, umorna od prepirki baila i dubrovačkih poslanika, prebacila je svu odgovornost na bosanskog pašu, jer njegovo namjesništvo graniči s Dubrovačkom Republikom i mletačkim posjedima.

Na koncu, i na Dubrovčane je došao red da likuju. Treće rješenje, doneseno u Travniku, pa će ubuduće biti poznato pod imenom »Travnički sporazum«, išlo je u svemu njima na ruku.

PRILOG

Travnički sporazum³⁷

(S turskog prevela Vesna Miović-Perić)

Uzrok nizanja pismena je slijedeći:

U svijetlom sadržaju slavnog fermana kojem se pokorava cijeli svijet, izdatog sadašnjem bosanskom namjesniku, veziru mudrom poput Asafa,³⁸ prosvijetljenog uma, slavnom, sretnom i plemenitom hadži Mehmedu, neka mu Bog ispuni želje, izražena je carska želja da se okončaju razmirice između Mletačke Republike i Dubrovčana, nastale zbog toga što Mlečani od dubrovačkih brodova ubiru tranzit, te zbog ribolova i lova na koralje unutar dubrovačkih granica. Ovaj posao povjeren je spomenutom veziru koji se obratio sadašnjem generalnom providuru Dalmacije i Albanije, ponosu zapovjednika kršćanske nacije, časnom i poštovanom Franciscu Grimaniju, koji je za svojeg predstavnika odredio pukovnika Giuseppea Zanonija, te dubrovačkoj vlasteli, koja je za svojeg predstavnika odredila Mata Sorga. Kad su spomenuti stigli u Travnik, pristupili su svijetlom šerijatskom sudu formiranom u uzvišenom prisustvu spomenutog vezira. Mletački predstavnik je izjavio: »Budući da Zaljev pripada Mletačkoj Republici ona je od davnina ubirala tranzit od dubrovačkih brodova, što je znak poštovanja mletačkog vlasništva, a čemu se dubrovački plemići sad protive. Zbog carske želje uzvišenog sultana utočišta svijeta, obzirom na dobar postupak spomenutog vezira, a i zato što sam od mletačke vlade zadužen dubrovačkoj vlasteli ukazati na njenu naklonost prema njima, želja nam je, uz pristanak dubrovačkog predstavnika Mata Sorga, da umjesto tranzita svake treće godine dva dubrovačka plemića predaju srebrni poslužavnik vrijedan 20 mletačkih zlatnih cekina kapetanu Zaljeva kad ga budu išli pozdraviti prilikom njegove posljednje plovidbe.« Zastupnik dubrovačke vlastele tada je odvratio da bi u skladu s njihovom željom dar trebali predavati dubrovački padrini. Prijedlogom spomenutog vezira dodano je da mletački brodovi neće ni u kom slučaju napadati i ometati promet čamaca koji plove od dubrovačke luke do dubrovačkih otoka i sela. Posada mletačkih brodova i mletački podanici neće nipošto ulaziti u dubrovačke šume i sjeći drveće da bi ga prodavali i gradili kuće. Oficiri s mletačkih brodova neće ometati ribolov i lov na koralje unutar dubrovačkih voda. Mlečani će poštivati odredbe o otoku Sušcu donesene prije 162 godine po ovom računanju vremena. Zastupnici su bili zadovoljni spomenutim klauzulama. Dosadašnje nesuglasice i neprijateljstva su otklonjeni. Da ubuduće ne bi bilo žalbi napisana je na zahtjev ova sudska presuda i predana podnositelju zahtjeva. Pisano petnaestog dana blagoslovljenog mjeseca Ramazana, godine 1167.

³⁷ Acta Turcarum, br 4193. U vezi sa sporom koji je okončan Travničkim sporazumom vidi V. Koščak, Travnički sporazum, Republika 3, Zagreb, 1953, str. 38, 39. I. Mitić, Blokada dubrovačke luke sredinom XVIII stoljeća, Dubrovnik 6, Dubrovnik 1974, str. 114–116. V. Foretić, Povijest Dubrovnika do 1808, II, Zagreb, 1980, str. 210–212. V. Vinaver, Dubrovnik i Turska u XVIII veku, SAN, knjiga 11, Beograd, 1960, str. 15–17.

³⁸ Asaf je vezir kralja Solomona.

Vesna Miović-Perić

THE CONFLICT BETWEEN DUBROVNIK AND VENICE 1751 – 1754

Summary

At the end of 1751 two Tripoli pirate ships entered Dubrovnik harbour, following one another. As one of them towed a seized Venetian trabakula, Venice tried everything in its power to restore it. Dubrovnik acted as a go-between. The true Venetian motive was to disturb the good relations between Tripoli and Dubrovnik and to threaten its seafaring. As the two-master had already been sold to merchants from Trebinje, the Porte brought an unexpected verdict. The Republic was to pay 250 cekins, half of the settled value of the two-master, whereas the Venetians were to deblockade the Dubrovnik harbour and release the pirate boat. As the previous incident did not stop the Venetians from causing offence and damage upon Dubrovnik subjects, the government vigorously requested the protection of the Porte. The withdrawal of toll was also requested since the captains of Dubrovnik were the only ones paying it. In 1753 the Porte appointed a Bosnian pasha for the presiding judge. First negotiations held that year failed. The case was finally solved in July of 1754. Dubrovnik was to present the general providur with a silver tray worth 20 cekins every three years. In spite of the peace treaty between Venice and the Ottomans, the latter brought the verdict in favour of their plunderer.